

8 ключів до світу підлітків

Підлітки — бунтівники і максималісти, які не визнають авторитетів. Як приборкати енергію тінейджерів, завоювати їхню довіру та побудувати співпрацю, знає Наталя Кідалова, найкраща вчителька України 2019 року за версією Global Teacher Prize Ukraine. Вона зізнається, що учні-підлітки не раз були неабияким викликом для неї, але пізніше ставали справжніми друзями, а син навчив головного правила гри на території тінейджерів. Ось вони — 8 ключів доступу до світу підлітків.

Розвивайте мотивацію залученості

Дослідження гарвардських вчених показало, що діти мають розвинену мотивацію або уникнення, або досягнення. Зі свого вчительського досвіду можу сказати, що є ще й мотивація участі, залученості. Саме її треба розвивати у підлітків. Тінейджерам дуже хочеться бути важливими, поміченими, а мотивація участі якраз про те, щоб бути частиною спільноти, відчувати свою приналежність до групи. Недаремно підлітки захоплюються різними субкультурами, вони шукають визнання серед однолітків. Десь із 6-го класу ні вчителі, ні батьки вже не є авторитетами для них. Але якщо дорослі також щиро залучені з підлітками у якусь діяльність — чи то на уроці, чи у вільний час, це дає ключ до їх розуміння. Мені подобається африканська приказка: «Тільки той, хто носить цю пару черевиків, знає, де вони тиснуть». Ми, дорослі, дуже часто думаємо, що знаємо краще, як і що треба робити, при цьому не залучаємо учнів приймати рішення і впливати на процеси. Ми робимо для них, а виходить — замість них. А краще — робити разом.

Цінують підліткове бунтарство

Багато батьків і вчителів скаржаться, що підлітки бунтують. Я бачу в підлітковому бунтарстві переваги: це сильна ідентичність дитини, наявність власного погляду і позиції, це стійкість — адже якщо бунтує, то наважується протистояти іншим. У підлітка-бунтаря великий внутрішній потенціал. З другого боку, бунтарство — це сигнал: що підлітки чогось не знають, ще не вміють відстоювати свою думку спокійно, виважено, аргументовано, не володіють власними емоціями і ще не навчилися вирішувати суперечки ненасильницькими методами. Я сприймаю підліткове бунтарство як форму, прояв, через який тінейджери доносять нам меседж. Чому вони обирають таку форму комунікації? Тому що не знають іншого способу? Чи може тому, що інакше ми, дорослі, їх не чуємо? Якщо в колективі є бунтар — це класно, бо коли все гладко і спокійно, вчитель має замислитись: може діти просто вдають слухняних для мене? Зараз маю одного дуже активного учня-бунтаря. Зрозуміла, що йому постійно треба відчувати свою потрібність і важливість для класу, тому планую додаткові завдання саме для нього.

Дозволяйте свободу візуального вираження

Сучасні діти — візуали: вони дуже люблять малювати на всіх можливих поверхнях. Мої учні ще з 5-го класу знають, що в зошитах можна писати ручкою будь-якого кольору, виділяти і підкреслювати хайлайтерами, робити замальовки. Колеги мені кажуть: але ж ми маємо перевіряти зошити і ставити оцінку за ведення. Так, але ніхто не змушує нас дотримуватися надуманих формальних правил. Колір ручки і різні позначки в зошиті не

впливають на те, чи буде дитина писати грамотно. Коли пояснюю тему, роблю на дошці візуальні нотатки: щось наклеюю, щось малюю, ніби складаю пазл із різних образів. У старших класах ми вже всі разом робимо візуальний конспект за змістом літературного твору, вивішуємо його на стінах — це дуже допомагає готуватися до ЗНО чи контрольних робіт. Як на мене, написати конспект тезами простіше, ніж створити візуальні нотатки, бо тут треба структурувати інформацію, підібрати влучний символічний малюнок і логічні зв'язки — це дуже тренує мислення. А ще буває так, що на уроці літератури підліток встигає намалювати собі «тату» на всю руку. Звісно, я це бачу, але якщо учень включений у роботу, відповідає, сприймаю такий прояв творчості нормально.

Зніміть свій скафандр відстороненості

Заслужити довіру підлітків можна лише через щирість: якщо я щось декларую у класі, але не роблю цього в житті, діти одразу це відчують. У класі я справжня. Маю режим mute: якщо дитина щось мені довірила, це залишиться між нами. Наприклад, один учень розповів мені, що належить до ЛГБТ-спільноти, інший зателефонував саме мені, коли пішов з дому після сварки з батьками. Я дуже ціную довіру підлітків і відчую свою відповідальність. У будь-якій суперечці між підлітком і дорослим я буду на боці дитини. Знаєте, чому? Бо кожен дорослий вже має досвід власного дитинства і підліткового віку, а тінейджер ще не має досвіду бути дорослим. Дуже часто ми, вчителі, одягаємо на роботу скафандр: я тільки викладаю свій предмет, усе решта мене не хвилює. Тоді ми вибудовуємо хибну картину світу для дітей — так ніби є окремо школа, а окремо — справжнє життя. З учнями треба бути завжди собою, тоді буде довіра і партнерські стосунки.

Натренуйте власну кнопку «Стоп»

Цього мене навчив мій син. Перш ніж дати якусь цінну пораду, виголосити народну мудрість чи поділитися власним досвідом, натискаю кнопку «Стоп» і просто слухаю підлітка далі. Дуже часто краще взагалі нічого не говорити. Ми чомусь думаємо, що маємо відповіді на всі питання у світі. І замість того, щоб слухати дитину, тільки й чекаємо моменту, щоб показати свою «розумність». А вчителі, на додачу, ще й мають звичку оцінювати те, що вони почули. Не коментуйте почуте, не давайте свою відповідь, а ставте більше запитань, які приведуть вас до розуміння того, чому дитина думає і говорить саме так.

Помічайте силу підлітків

Пригадуєте фільми про підлітків-супергероїв, де вони використовують власні сили — вогонь чи заморозку — з руйнівною метою? Такі суперсили є в кожного підлітка. Завдання дорослого — допомогти дитині навчитися користуватися власною суперсилою для добра. Часом із батьками проводжу таку вправу: вони мають записати негативні риси свого тінейджера. Зазвичай, це стандартний список: впертий, зарозумілий тощо. Потім ми разом говоримо про ці риси і намагаємося знайти відповідник кожної з них, але зі знаком плюс: не впертий, а цілеспрямований, наприклад. Звісно, впертість не означає автоматично наполегливість. Але якщо впертій дитині весь час казати: не будь упертим, цю рису можна загнати глибоко в характер дитини, і пізніше це вийде назовні через

агресію чи інші прояви. Натомість треба підказати дитині, як цю впертість розвинути в цілеспрямованість. Самостійно підліткам складно побачити свої риси, тому з ними про це треба говорити: які сильні сторони має дитина, де її зони росту.

Прийміть підлітків такими, якими вони є

Багато вчителів нарікають, що сучасні підлітки не можуть читати довгі тексти. Так і є. Маємо прийняти це, як виклик. Що робити вчителю на уроці? Якщо хоча б двоє учнів у класі прочитали твір повністю, можна влаштувати цікаву розмову: почніть обговорювати з учнями любовну лінію твору, жіночі образи в романі, романтичний сюжет. Коли підлітки чують про стосунки, любов, одразу прокидається інтерес — на наступний урок гарантовано більше учнів прочитають твір. Або влаштовуємо «ворожіння» на книжках: ставимо якесь питання, відкриваємо книжку на певній сторінці і читаємо певний рядок — з того може вийти несподівана дискусія. А ще я заохочую дітей читати так, як їм подобається: можна читати книжку навиворіт — з кінця до початку, можна із середини, можна частинами. Пригадую, як сама колись дитиною страждала, читаючи нудні описи природи на кілька сторінок. А дорослі казали: нічого не можна пропускати. Знаєте, ми можемо бути проти того, що підлітки читають уривки або скорочені версії творів. І що далі? Учень або не прочитає взагалі, або прочитає уривок — що краще?

Не вчіть підлітків жити — краще навчіть вчитися

У 15–16 років підліток повинен володіти навичками, необхідними для ефективної самоосвіти: як сформулювати очікування, як визначити мету, які засоби будуть доцільними для досягнення цієї мети, як розпланувати етапи роботи і відстежити темп, як відзначити свої проміжні результати і, можливо, змінити стратегію. На своїх уроках я завжди залишаю час для саморефлексії учнів — не формальної, коли наліпили смайлики на дошку і побігли, а справжнього аналізу: чого я навчився сьогодні, чого мені не вистачає, над чим ще маю попрацювати. Цього неможливо навчити за один урок, потрібна системна робота.

У класі маємо чотири картинки — різні дороги:

- автобан — пересуваюся сам, можу допомогти іншим;
- шосе — їду впевнено, але часом пригальмовую;
- бруківка — їду рівно, але на шляху забагато вибоїн;
- ґрунтова дорога — забагато пилу, не бачу, куди їду — допоможіть.

Тоді кожен учень може визначити, у яких навичках він їде автобаном, а з якими є труднощі і це ґрунтова дорога.